

KASB-HUNARGA YO‘NALTIRISHDA FANLAR KESIMIDAGI MUAMMOLAR

Valijonova Dilorom olimjonovna

Namangan shahar MMTB ga qarashli 74-maktab psixologi

Annotatsiya: Mazkur tezisda kasb-hunarga yo‘naltirish jarayonida umumta’lim fanlari o‘rtasidagi uzviy aloqadorlik va integratsiya masalalari tahlil qilingan. Fanlar kesimida kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishda uchrayotgan asosiy muammolar, o‘qituvchilarning metodik tayyorgarlik darajasi va o‘quv dasturlaridagi kamchiliklar yoritilgan. Shuningdek, fanlararo yondashuv asosida kasbga yo‘naltirish samaradorligini oshirishga qaratilgan yangicha pedagogik va innovatsion yondashuvlar taklif etilgan.

Kalit so‘zlar: kasb-hunarga yo‘naltirish, fanlararo integratsiya, kompetensiya, metodika, innovatsion yondashuv, o‘qituvchi, o‘quvchi, ta’lim jarayoni

Аннотация: В статье рассматриваются вопросы межпредметной интеграции и взаимодействия общеобразовательных дисциплин в процессе профессиональной ориентации учащихся. Освещаются основные проблемы, возникающие при формировании профессиональных компетенций в рамках учебных предметов, а также недостаточная методическая подготовка педагогов и несовершенство учебных программ. Предлагаются инновационные педагогические подходы, направленные на повышение эффективности профессиональной ориентации на основе междисциплинарного подхода.

Ключевые слова: профессиональная ориентация, межпредметная интеграция, компетенция, методика, инновационный подход, учитель, ученик, образовательный процесс

Abstract: This article examines the issues of interdisciplinary integration and cooperation between general education subjects in the process of vocational guidance. The main problems encountered in developing professional competencies within school subjects, such as insufficient teacher training and curriculum limitations, are analyzed. The paper also proposes innovative pedagogical and methodological approaches aimed at improving the effectiveness of vocational guidance through interdisciplinary connections.

Keywords: vocational guidance, interdisciplinary integration, competence, methodology, innovative approach, teacher, student, educational process

KIRISH

Bugungi kunda ta’lim tizimining asosiy vazifalaridan biri — o‘qituvchilarning kasbiy yo‘nalishini shakllantirish va ularni mehnat bozorida raqobatbardosh

mutaxassis sifatida tayyorlashdir. Kasb-hunarga yo'naltirish faqat alohida fan yoki yo'nalish emas, balki barcha ta'lim fanlarining uzviy hamkorligida amalga oshiriladigan kompleks pedagogik jarayondir. Shu nuqtai nazardan, fanlar kesimidagi integratsiya o'quvchilarda kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirishning asosiy omillaridan biri hisoblanadi.

Biroq, amaldagi ta'lim tizimida fanlar o'rtasidagi uzviy aloqadorlik yetarli darajada yo'lga qo'yilmagan. Aksariyat hollarda o'qituvchilar o'z fani doirasidan chiqmaydi, kasbga yo'naltiruvchi elementlar esa dars jarayonida tizimli qo'llanilmaydi. Natijada o'quvchilarda o'rganilayotgan fanlarning amaliy hayotdagi va kasbiy sohalardagi ahamiyatini anglash darajasi past bo'lib qolmoqda. Bu esa ularning kelajakdagi kasb tanlovi va motivatsiyasiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Hozirgi kunda ta'lim mazmunini modernizatsiya qilish, fanlararo integratsiyani kuchaytirish va o'qituvchilarning metodik tayyorgarligini oshirish dolzarb masalaga aylangan. Har bir fan o'z mazmuni orqali o'quvchilarda kasbiy qiziqish, ijodkorlik, muammoli vaziyatni tahlil qilish va amaliy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishi zarur. Shu maqsadda fanlar kesimida kasb-hunarga yo'naltirishni takomillashtirish, o'qituvchilarga innovatsion metodik qo'llanmalar yaratish va o'quv jarayonini mehnat bozori talablariga moslashtirish zarurati mavjud.

Mazkur tezisda fanlar kesimida kasb-hunarga yo'naltirishning nazariy asoslari, amaliy muammolari hamda ularni bartaraf etishning samarali pedagogik yondashuvlari yoritiladi. Tadqiqotning maqsadi - o'quv fanlari integratsiyasi orqali o'quvchilarning kasbiy yo'nalishini shakllantirish jarayonini tahlil qilish va uni takomillashtirish yo'llarini aniqlashdan iborat.

Fanlararo integratsiyaning nazariy asoslari. Kasb-hunarga yo'naltirish jarayonida fanlararo integratsiya o'quvchilarning kasbiy fikrlashini shakllantirishda asosiy omil hisoblanadi. Har bir fan o'z mazmuni orqali o'quvchini hayotiy faoliyatga tayyorlaydi, uning dunyoqarashini kengaytiradi va amaliy ko'nikmalarni rivojlantiradi. Masalan, tabiiy fanlar (fizika, kimyo, biologiya) texnik va tibbiy kasblarga qiziqishni oshirsa, ijtimoiy-gumanitar fanlar (tarix, adabiyot, huquq) boshqaruv, ta'lim va ijtimoiy sohalarga yo'naltiradi. Shu bois, har bir fan kasbiy yo'naltiruvchi vosita sifatida qaralishi lozim.

Fanlararo integratsiya — bu turli fanlarning o'zaro bog'liq mavzulari, tushunchalari va metodlarini uyg'unlashtirish orqali o'quvchida kasbiy kompetensiyalarni shakllantirish jarayonidir. Bu yondashuv o'quvchilarda o'rganilayotgan bilimlarni real hayotda qo'llashga, ularni muammoli vaziyatlarni hal etishga o'rgatadi. Shuningdek, integratsiya o'quvchilarning qiziqishlarini kengaytirib, ularni muayyan kasbga nisbatan ongli qaror qabul qilishga tayyorlaydi.

Fanlar kesimidagi mavjud muammolar. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, bugungi kunda umumta'lim maktablarida fanlar kesimida kasb-hunarga yo'naltirish yetarli

darajada yo'lga qo'yilmagan. Birinchidan, o'quv dasturlarida kasbiy yo'nalish komponentlari kam aks etadi. Ko'plab fanlarda o'quvchilarga kasblar bilan bog'liq misollar, amaliy topshiriqlar yoki loyihalar yetarli darajada berilmaydi.

Ikkinchidan, fan o'qituvchilarining kasb-hunarga yo'naltirish borasidagi metodik tayyorgarligi past. Ular ko'pincha o'z fani doirasida nazariy bilim berish bilan cheklanib, o'quvchilarni real hayotdagi kasbiy faoliyat bilan bog'lay olmaydi. Bu esa o'quvchilarda o'qiyotgan fanning amaliy ahamiyatini tushunmaslikka olib keladi.

Uchinchidan, fanlararo integratsiyani amalga oshirish mexanizmlari aniq ishlab chiqilmagan. Har bir fan alohida o'qitiladi, dars jarayonida boshqa fanlar bilan bog'liq bilim va ko'nikmalar yetarli darajada uyg'unlashtirilmaydi. Shuningdek, o'qituvchilar o'rtasida hamkorlik yetishmaydi.

To'rtinchidan, ta'lim mazmuni mehnat bozori ehtiyojlariga to'liq mos emas. Maktablarda o'quvchilarni texnik, axborot texnologiyalari, qishloq xo'jaligi, dizayn yoki xizmat ko'rsatish kabi sohalarga tayyorlovchi integratsion loyihalar yetarli emas. Natijada o'quvchi bitirgach, o'z qobiliyatiga mos kasbni aniqlashda qiynaladi.

Muammolarni bartaraf etishning samarali yo'llari. Fanlar kesimidagi muammolarni bartaraf etish uchun, avvalo, **integratsion yondashuv** asosida o'quv dasturlarini qayta ko'rib chiqish zarur. Har bir fan o'z mazmunida kasbiy yo'nalishga oid topshiriq, loyiha, tajriba yoki misollarni o'z ichiga olishi kerak. Masalan, matematika darslarida muhandislik va iqtisod sohalariga oid amaliy masalalar, biologiya fanida tibbiyot va ekologiya kasblari bilan bog'liq loyihalar kiritilishi mumkin.

Shuningdek, fan o'qituvchilari uchun **metodik seminarlar** va **malaka oshirish kurslari** tashkil etish lozim. Bu jarayonda o'qituvchilar kasb-hunarga yo'naltirish metodikasi, zamonaviy pedagogik texnologiyalar, psixologik diagnostika va mehnat bozori tahlili bo'yicha bilimlarga ega bo'ladilar.

Kasb-hunarga yo'naltirishda **raqamli platformalar** va onlayn resurslardan foydalanish ham muhim. Masalan, virtual laboratoriyalar, onlayn kasbiy testlar, interaktiv simulyatsiyalar orqali o'quvchi o'z qobiliyatlarini sinab ko'rishi va o'ziga mos kasb yo'nalishini aniqlashi mumkin.

Bundan tashqari, ta'lim muassasalari va ishlab chiqarish korxonalari o'rtasida **hamkorlik aloqalarini mustahkamlash** zarur. Fanlar bo'yicha amaliy mashg'ulotlar, kasb tanishtirish haftaliklari, mutaxassislar bilan uchrashuvlar o'quvchilarda kasbiy motivatsiyani oshiradi.

Yana bir muhim yo'nalish — **fanlararo loyiha ishlarini** yo'lga qo'yishdir. Bunda o'quvchilar bir necha fan doirasida muayyan muammoni hal etish uchun jamoaviy ish olib boradilar. Bu yondashuv ularda ijodkorlik, muloqot, hamkorlik va tahliliy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Integratsion yondashuvning kutilayotgan natijalari. Fanlar kesimida kasb-hunarga yo'naltirishni to'g'ri tashkil etish o'quvchilarda quyidagi natijalarga olib keladi:

- o'quvchilarning fanga bo'lgan qiziqishi va o'rganishga motivatsiyasi oshadi;
- o'rganilgan bilimlarni amaliy hayotda qo'llash ko'nikmasi shakllanadi;
- kasb tanlashda mustaqil va ongli qaror qabul qilish qobiliyati rivojlanadi;
- mehnat bozori talablariga mos kompetensiyalar hosil bo'ladi;
- o'qituvchilarda fanlararo hamkorlik madaniyati shakllanadi.

Shunday qilib, fanlar kesimidagi integratsion yondashuv kasb-hunarga yo'naltirish jarayonini zamonaviy ta'limning ajralmas qismiga aylantiradi. Bu esa o'quvchilarning kelajakdagi kasbiy faoliyatiga puxta tayyorgarlik ko'rishini ta'minlaydi.

XULOSA

Kasb-hunarga yo'naltirish ta'lim tizimining eng muhim yo'nalishlaridan biridir. Bugungi kunda o'quvchilarni zamonaviy mehnat bozori talablariga mos holda kasbiy faoliyatga tayyorlashda fanlar kesimidagi yondashuv muhim o'rin tutadi. Har bir fan o'quvchining qiziqishlarini shakllantiruvchi, kasb tanlashda yo'naltiruvchi vosita bo'lishi kerak. Shu bois fanlararo integratsiyani ta'lim jarayoniga to'laqonli joriy etish zarur.

Tadqiqot jarayonida aniqlanishicha, maktablarda kasb-hunarga yo'naltirishda bir qator muammolar mavjud: o'quv dasturlarida kasbiy yo'nalish elementlarining kamligi, o'qituvchilarning metodik tayyorgarligi yetarli emasligi, fanlararo hamkorlikning sustligi va mehnat bozori talablariga mos amaliy mashg'ulotlarning yetishmasligi. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun ta'lim mazmunini yangilash, o'qituvchilar malakasini oshirish va fanlararo integratsiyani tizimli asosda tashkil etish muhim hisoblanadi.

Yangi yondashuvlar sifatida raqamli texnologiyalar, loyiha asosidagi ta'lim, virtual laboratoriyalar va kasbiy diagnostika testlaridan foydalanish o'quvchilarning kasbiy yo'nalishlarini aniqlashda samarali natija beradi. Shuningdek, o'quvchi, o'qituvchi va ishlab chiqarish vakillari o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish orqali ta'lim va amaliyot o'rtasidagi tafovutni kamaytirish mumkin.

Umuman olganda, kasb-hunarga yo'naltirishda fanlar kesimidagi yondashuvni kuchaytirish o'quvchilarning fanga bo'lgan qiziqishini oshiradi, ularni hayotiy faoliyatga puxta tayyorlaydi va mustaqil kasbiy tanlov qilish imkonini yaratadi. Natijada zamonaviy, mehnat bozorida raqobatbardosh, innovatsion fikrlovchi yoshlar shakllanadi.

ADABIYOTLAR

1. Azizov, S. V. (2024). YOSH SPRINTERLARNI SARALAB O'ZIGA HOS JIHATLARI. Экономика и социум, (2-1 (117)), 126-129.
2. Азизов, С. В. (2024). СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ НАЧАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ ТЕХНИКИ ИГРЫ ГАНДБОЛИСТОВ. Экономика и социум, (6-2 (121)), 831-836.
3. Azizov, S. V., Azizova, R. I., Mahmudjonov, A., & Tuxtaboyeva, N. (2024). SPORTCHILARDA O 'YIN JARAYONINI YUQORI DARAJADA IDROK QILISH QOBILIYATINI SHAKLLANTIRISH INTELLEKTUAL TAYYORGARLIKNING ASOSIY VAZIFASI. Экономика и социум, (9 (124)), 82-86.
4. Jo'rayev, T. T., Mahmudjonov, A. A., & Shamsitdinova, M. F. (2024). THE EFFECTIVENESS OF USING NATIONAL ACTION GAMES IN DEVELOPING SPORTS ELEMENTS. MASTERS, 2, 29-33.
5. Makhmudovich, G. A. (2024). THE IMPORTANCE OF SPECIAL METHODS IN INCREASING THE EFFICIENCY OF SPORTS EXERCISES. INTERNATIONAL JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY, 730-734.
6. Makhmudovich, G. A. (2024). METHODS OF MONITORING THE PHYSICAL DEVELOPMENT OF HIGH SCHOOL STUDENTS THROUGH GYMNASTICS. INTERNATIONAL JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY, 735-739.
7. Mahmudjonov, A. A., Izatullayev, A. M., & Ergashaliyev, D. N. (2024). THE IMPORTANCE OF GENERAL PHYSICAL FITNESS IN INCREASING THE EFFICIENCY OF SPORTS TRAINING IN PRIVATE SCHOOLS. INTERNATIONAL JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY, 755-759.
8. Makhmudovich, G. A. (2024). MOVEMENT SKILLS OF YOUNG GYMNASTS AND THE LAWS OF ITS FORMATION. INTERNATIONAL JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY, 751-754.
9. Satiyev, S., & Azizov, S. V. (2020). BEGINNINGS OF THE RELATIONSHIP OF TEMPERAMENT TYPES TO EMOTIONAL STRESS AND THE DEGREE OF STRESS RESISTANCE OF FOOTBALL PLAYERS. Scientific Bulletin of Namangan State University, 2(6), 378-385.
10. Shamsitdinova, M. F. (2022). UMUMTA'LIM MAKTABLARI O 'QUVCHILARINING JISMONIY TAYYORGARLIGIGA BASKETBOL SPORT TO 'GARAKLARINING TA'SIRI. INTERNATIONAL CONFERENCE ON LEARNING AND TEACHING, 1(9), 208-212.
11. G'ofirjonova, A. I. (2022). MILIY HAKKATLI O 'YINLARNI SPORT ELEMENTLARINI O 'ZLASHTIRISHDA QO 'LLASHNING SAMARADORLIGI. INTERNATIONAL CONFERENCE ON LEARNING AND TEACHING, 1(9), 171-176.
12. Костикова, О. В., Азизов, С. В., Болтобаев, С. А., Азизова, Р. И., & Махмуджонов, А. А. (2025). РАЗВИТИЕ У ЮНЫХ БАСКЕТБОЛИСТОВ СКОРОСТИ И ТОЧНОСТИ БРОСКА. Физическая культура, спорт-наука и практика, 2, 109-114.
13. Luqmonov, I. B. (2022). KARATE SPORT TO 'GARAKLARINING UMUMTA'LIM MAKTABLARI O 'QUVCHILARINING JISMONIY TAYYORGARLIGIGA TA'SIRI. INTERNATIONAL CONFERENCE ON LEARNING AND TEACHING, 1(9), 166-170.